

PERSPEKTYWA DZIECKA W KONTEKŚCIE KONWENCJI HASKIEJ Z 1980 R.

PERSPEKTYWA DZIECKA W KONTEKŚCIE KONWENCJI HASKIEJ Z 1980 R.

Streszczenie

W niniejszej analizie, zleconej przez Departament Tematyczny ds. Praw Obywatelskich i Spraw Konstytucyjnych na wniosek Komisji Prawnej w związku z organizacją warsztatów z okazji 40. rocznicy uchwalenia Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, zbadano, w jaki sposób uprowadzone dzieci uczestniczą w postępowaniach prowadzonych na podstawie konwencji. W analizie rozpatrzono cele konwencji, a także kwestię braku ponadnarodowej kontroli nad jej stosowaniem. Na podstawie badań empirycznych dotyczących skutków i konsekwencji uprowadzenia dziecka omówiono możliwości udziału dzieci i młodzieży w postępowaniach prowadzonych na podstawie konwencji. Podkreślono również międzynarodowe zobowiązania dotyczące ich udziału w postępowaniach wynikające z Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej oraz innych instrumentów regionalnych. Wyjaśniono podejścia przyjęte w różnych jurysdykcjach, a także zbadano rolę kultury w tym kontekście. Przeanalizowany został także wpływ COVID-19 na uprowadzone dzieci.

Niniejszy dokument został zamówiony przez Komisję Prawną Parlamentu Europejskiego.

AUTOR

Profesor Marilyn FREEMAN Ph.D, współdyrektor International Centre for Family Law, Policy and Practice (ICFLPP), przewodnicząca International Association of Child Law Researchers (IACLaR), pracownica naukowa (Principal Research Fellow) The Westminster Law School, University of Westminster, Londyn.

WŁAŚCIWY ADMINISTRATOR

Eeva PAVY

POMOC REDAKCYJNA

Fabienne VAN DER ELST

WERSJE JĘZYKOWE

Oryginał: EN

O REDAKCJI

Departamenty tematyczne zapewniają specjalistyczne doradztwo wewnętrzne i zewnętrzne, aby pomagać komisjom PE oraz innym organom parlamentarnym w tworzeniu przepisów i sprawowaniu demokratycznej kontroli nad polityką wewnętrzną UE.

W celu skontaktowania się z departamentem tematycznym lub subskrybowania aktualności prosimy pisać na adres:

Departament Tematyczny ds. Praw Obywatelskich i Spraw Konstytucyjnych

Parlament Europejski

B-1047 Bruksela

E-mail: poldep-citizens@europarl.europa.eu

Dokument ukończono w październiku 2020 r.

© Unia Europejska 2020

Niniejszy dokument jest dostępny w internecie pod adresem:

<http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>

ZASTRZEŻENIE PRAWNE I PRAWO AUTORSKIE

Opinie wyrażone w niniejszym dokumencie są jedynie opiniami autorów i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Parlamentu Europejskiego.

Kopiowanie i tłumaczenie w celach niekomercyjnych jest dozwolone pod warunkiem wskazania źródła oraz wcześniejszego poinformowania Parlamentu Europejskiego i wysłania mu egzemplarza.

© Ilustracja na okładce użyta na licencji Adobe Stock.com

SPIS TREŚCI

WYKAZ RAMEK	3
STRESZCZENIE	4
1. WPROWADZENIE	6
2. SKUTKI I KONSEKWENCJE UPROWADZENIA DZIECKA	9
Projekt dotyczący długofalowych skutków	10
3. UDZIAŁ DZIECKA W POSTĘPOWANIU A KONWENCJA HASKA	12
3.1. ODMIENNE PODEJŚCIA DO UDZIAŁU DZIECI W POSTĘPOWANIACH	15
3.2. KULTURA A UDZIAŁ DZIECKA	17
3.3. WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA POSTĘPOWANIA PROWADZONE NA MOCY KONWENCJI HASKIEJ ORAZ UDZIAŁ DZIECI W POSTĘPOWANIACH	18
4. UWAGI KOŃCOWE	20

WYKAZ RAMEK

Box 1: The Long-Term Effects Sample	10
-------------------------------------	----

STRESZCZENIE

Zanim konwencja haska z 1980 r. weszła w życie, los uprowadzonych dzieci zależał wyłącznie od przepisów obowiązujących w kraju, do którego dane dziecko zostało zabrane lub w którym zostało zatrzymane. Zachęcało to osoby rozważające możliwość uprowadzenia swoich dzieci do poszukiwania takich jurysdykcji, w których mogły liczyć na najkorzystniejsze potraktowanie. Na szczeblu międzynarodowym podejmowano różne próby rozwiązania tego problemu poprzez zawieranie lokalnych umów dwustronnych, jednak nie były one jednorodne i nie miały szerszego zasięgu. Z czasem doprowadziło to do powstania konwencji haskiej z 1980 r., powszechnie uznawanej za wyjątkowo skuteczny instrument.

Motywy, jakimi kierowano się przy opracowaniu konwencji haskiej z 1980 r., są jednoznacznie określone w preambule, która zawiera zapisy o podstawowym znaczeniu interesu dziecka we wszystkich sprawach dotyczących opieki nad nim, a także zapisy o dążeniu do ochrony dzieci przed szkodliwymi skutkami wynikającymi z bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania i do ustalenia zasad postępowania w celu zagwarantowania niezwłocznego powrotu dziecka do państwa jego zwykłego pobytu (oraz do zapewnienia ochrony prawa do kontaktów z dzieckiem). Ogół postanowień konwencji haskiej, wraz z mechanizmem niezwłocznego wydania dziecka przewidzianym w art. 12 akapit 1, wymaga niezwłocznego wydania uprowadzonego dziecka poniżej 16. roku życia, o ile od czasu bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania upłynął okres krótszy niż jeden rok, chyba że zastosowanie ma jeden z niewielu wyjątków od zasady wydania dziecka zapisanych w konwencji. Wyjątki te zostały zawarte w art. 12 akapit 2, art. 13 i 20, a ponadto przewidziano możliwość udziału dzieci w podejmowaniu dalekosiężnych decyzji podczas postępowania. Jednakże sposób interpretacji i stosowania odpowiednich postanowień konwencji haskiej przez umawiające się państwa, których jest obecnie 101, będzie determinował zarówno stopień, w jakim prawa dziecka są uznawane i przestrzegane zgodnie z postanowieniami konwencji, jak i skuteczną realizację celu konwencji, jakim jest ochrona dzieci przed udokumentowanymi w drodze badań empirycznych szkodliwymi skutkami uprowadzenia. Wydaje się, że dzieci i młodzież, a także członkowie ich rodzin, często nie są świadomi możliwości udziału w postępowaniu ani nie wiedzą, jak zadbać o uznawanie i ochronę swoich praw. Chociaż poglądy środowiska sądownictwa rodzinnego na tę kwestię są rozbieżne, dzieci mają prawo do uzyskania rzeczywistej możliwości uczestniczenia w postępowaniu, a zasada zapobiegania krzywdzie dzieci, do której dąży się w konwencji haskiej, z całą pewnością musi uwzględniać krzywdę wywołaną marginalizacją dzieci przy podejmowaniu kluczowych decyzji wpływających na ich życie. Osiągnięcie tego pożądanego i realnego celu jest możliwe dzięki ściślejszemu powiązaniu zasad odnoszących się do praw dziecka ze stosowaniem konwencji haskiej.

Jednocześnie należy zwrócić większą uwagę na to, jak kultura może wpływać na chęć i zdolność dzieci i młodzieży do udziału w tych postępowaniach. Tradycyjne wartości związane z posłuszeństwem i szacunkiem dla starszych, a także silne poczucie hierarchiczności struktur społecznych, mogą zniechęcać dzieci i młodzież do angażowania się w spory między rodzicami, zwłaszcza na forum publicznym.

Należy również uwzględnić wpływ pandemii COVID-19 na uprowadzone dzieci, w których sprawie toczą się postępowania. Międzynarodowy wymiar tych spraw stwarza w tych czasach dodatkowe trudności, zważywszy że celem konwencji haskiej jest wydanie uprowadzonego dziecka za granicę. Obecnie może to być niemożliwe, co oznacza, że dziecko musiałoby zbyt długo czekać na uruchomienie procedury wydania po zapadnięciu decyzji. Inną możliwością jest objęcie powracającego dziecka kwarantanną, a taką sytuację może dodatkowo pogorszyć ewentualne odseparowanie dziecka od rodzica, który je uprowadził, a który może być głównym opiekunem lub

jednym z głównych opiekunów dziecka i może zdecydować, że nie wróci wraz z dzieckiem, lub może nie mieć możliwości powrotu. Dziecku może być bardzo trudno poradzić sobie ze skutkami emocjonalnymi powrotu zarządzanego w takich okolicznościach. Ponadto obecnie rozprawy w sprawie powrotu dziecka są rutynowo prowadzone w trybie zdalnym, co stwarza dodatkowe wyzwania dla uprowadzonych dzieci ze względu na ewentualny brak możliwości zapewnienia alternatywnej opieki dla dziecka lub brak miejsca w domu w sytuacji, gdy w postępowaniu uczestniczy rodzic, który uprowadził dziecko, co oznacza, że prywatność uprowadzonych dzieci w czasie pandemii COVID-19 może być zagrożona. Może to również utrudniać uprowadzonym dzieciom podjęcie decyzji o uczestniczeniu w rozprawie, a także ograniczać chęć i zdolność do udziału.

Podsumowując, dzieci powinny mieć możliwość wyrażenia swojej opinii podczas postępowania w sprawie uprowadzenia niezależnie od tego, czy zgłoszony został sprzeciw wobec powrotu, oraz od tego, czy w danej jurysdykcji obowiązuje reżim regulacyjny, taki jak na przykład rozporządzenie Bruksela IIa i jego planowane przekształcenie, które wyraźnie regulują prawo dziecka do bycia wysłuchanym w określonym obszarze jurysdykcji. Prawa dziecka nie powinny być stosowane aż tak wybiórczo, by osoby mogące z nich skorzystać musiały polegać na sprzyjającym im położeniu geograficznym. Jeżeli chcemy chronić dzieci przed szkodliwymi skutkami uprowadzeń, zdecydowanie należy zapewnić możliwość wypowiedzenia się dzieciom pragnącym uczestniczyć w podejmowaniu decyzji w sprawach o uprowadzenie, które ich dotyczą i mogą mieć bardzo istotny wpływ na ich życie. Istnieje wyraźna potrzeba kontynuowania dyskusji na temat zasad odnoszących się do praw dziecka wynikających z ram ustanowionych konwencją haską z 1980 r. oraz ściślejszego wpisania tych zasad w ramy konwencji¹. W przeciwnym razie dzieciom nadal może dziać się krzywda.

---

¹ Hollingsworth, K. i in., 2018. „Judging parental child abduction: what does it mean to adopt a children’s rights-based approach”. W: G. Douglas, (red.) *International and national perspectives on child and family law*. Cambridge: Intersentia, s. 125–146.

1. WPROWADZENIE

Uprorowadzenie dziecka za granicę to nasilające się zjawisko, które ma miejsce na całym świecie². W Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze w dniu 25 października 1980 r. (zwanej dalej „konwencją haską”)³, przewidziano współpracę pomiędzy 101 państwami-sygnatariuszami⁴ w celu zagwarantowania niezwłocznego wydania dziecka, które zostało uprowadzone lub zatrzymane poza państwem jego zwykłego pobytu z naruszeniem prawa do pieczy nad nim. Inaczej niż w przypadku większości innych spraw z zakresu prawa rodzinnego, w konwencji położono nacisk na jurysdykcję, a nie na dobro dziecka, o ile nie ma zastosowania jeden z nielicznych przewidzianych w niej wyjątków od zasady wydania dziecka. Konwencja haska, której celem jest ochrona dziecka na płaszczyźnie międzynarodowej przed szkodliwymi skutkami wynikającymi z bezprawnego uprowadzenia go lub zatrzymania⁵, stanowi uzgodniony na szczeblu międzynarodowym mechanizm postępowania w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka, jednakże jej interpretacja i wdrożenie leżą w gestii poszczególnych państw będących jej stronami, ponieważ nad jej stosowaniem nie czuwa żaden organ ponadnarodowy⁶.

Jeden z nielicznych wyjątków od zasady wydania dziecka zapisanych w konwencji haskiej przewidziano w art. 13 akapit 2⁷. Zgodnie z tym wyjątkiem władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego rozpatrująca wnioski o wydanie uprowadzonego dziecka może odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli stwierdzi, że dziecko sprzeciwia się powrotowi oraz że osiągnęło ono wiek i stopień dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii. Uznanie tego postanowienia sprawia, że nawet w przypadku spełnienia zawartych w nim przesłanek, sąd nadal może skorzystać z przysługującej mu swobody i opowiedzieć się za wydaniem dziecka⁸.

Od pewnego czasu wśród specjalistów w dziedzinie sądownictwa rodzinnego rozpowszechniły się poważne wątpliwości co do wydawania dorosłych dzieci, które zostały bezprawnie uprowadzone lub zatrzymane i sprzeciwiły się powrotowi na mocy art. 13 konwencji haskiej⁹. Nasiliły się również

² Lowe, N.V., Stephens, V., (2012). „Global trends in the operation of the 1980 Hague Abduction Convention”. *Family Law Quarterly*, 46 (1), s. 41–85. Lowe, N.V., Stephens, V., (2018). „Part I – A statistical analysis of applications made in 2015 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the civil aspects of international child abduction. Global report – provisional edition, pending the completion of the French version”. Dostęp na stronie: <https://assets.hcch.net/docs/d0b285f1-5f59-41a6-ad83-8b5cf7a784ce.pdf> ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r. (dalej: „Raport globalny – wersja robocza”). Lowe, N.V., Stephens, V., (2018). „Global trends in the operation of the 1980 Hague Abduction Convention: the 2015 statistics”. *Family Law Quarterly*, 52 (2), s. 349–384 (dalej: „Trendy światowe: dane statystyczne za rok 2015”).

³ Konwencja z 25 października 1980 r. dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=24>, ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r.

⁴ Tabela statusu <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>, ostatni dostęp w dniu 24.09.2020 r.

⁵ Preambuła konwencji haskiej, zob. przypis 3 powyżej.

⁶ Freeman, M., Taylor, N. (2020) „Domestic violence and child participation: contemporary challenges for the 1980 Hague child abduction convention”. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42:2, s. 154–175 (dalej: „Współczesne wyzwania”).

⁷ Choć postanowienie to nie zostało wyraźnie oznaczone w konwencji jako art. 13 akapit 2, a raczej po prostu stanowi część art. 13, często określa się go jako art. 13 akapit 2 w celu odróżnienia go od wcześniejszej części art. 13, która dotyczy możliwości niewydania dziecka z przyczyn innych niż jego sprzeciw, i w taki właśnie sposób będzie powoływany w niniejszym dokumencie. Artykuł 13 akapit 2 stanowi: „Władza sądowa lub administracyjna może również odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli stwierdzi, że dziecko sprzeciwia się powrotowi oraz że osiągnęło ono wiek i stopień dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii”.

⁸ Artykuł 18 stanowi: „Postanowienia niniejszego rozdziału nie ograniczają uprawnień władzy sądowej lub administracyjnej do zarządzenia zwrotu dziecka w każdym czasie”.

⁹ Zob. Greene, A.M. „Seen And Not Heard?: Children's Objections Under The Hague Convention on International Child Abduction”, 13 U. *Miami Intl & Comp. L. Rev.* 105 (2005), dokument dostępny pod adresem: <https://repository.law.miami.edu/umiclr/vol13/iss1/4>, ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r. Twórcy konwencji haskiej

wątpliwości co do uczestnictwa dzieci w ogóle w postępowaniach w sprawie wydania dziecka na podstawie konwencji haskiej¹⁰. Fenton-Glynn opisuje różnice pomiędzy uczestnictwem a samostanowieniem i podkreśla, że państwo nie może ograniczać prawa dziecka do bycia wysłuchanym ze względu na wagę, jaka zostanie nadana jego opinii¹¹. Kwestię tę należy postrzegać w kontekście praw dziecka wynikających z art. 12 Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka (zwanej dalej „konwencją o prawach dziecka”)¹² do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach, które ich dotyczą, do traktowania tych poglądów z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka, a także do uzyskania możliwości wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, które ich dotyczy. Podobnie art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej: Prawa dziecka¹³ zapewnia dzieciom prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra, a także do swobodnego wyrażania poglądów branych pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości. Zmienione rozporządzenie Bruksela II (Bruksela IIa),¹⁴ które jest wiążące dla wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej (zwanej dalej „UE”) z wyjątkiem Danii, również zapewnia dziecku możliwość bycia wysłuchanym podczas postępowania, chyba że zostanie to uznane za niewłaściwe ze względu na jego wiek lub poziom dojrzałości¹⁵. Sędzia Brenda Hale zinterpretowała ten przepis w taki sposób, że obowiązuje on nie tylko w przypadku powołania się na przesłankę z art. 13, lecz także w każdym przypadku, gdy wnioskuje się do sądu o zastosowanie art. 12 konwencji haskiej i zarządzenie niezwłocznego wydania dziecka – czyli właściwie w każdej sprawie prowadzonej na podstawie konwencji haskiej¹⁶. Sędzia wyjaśniła, że wynika z niego domniemanie, iż dziecko zostanie wysłuchane, o ile nie zostanie to uznane za niewłaściwe. Wersja przekształcona rozporządzenia Bruksela IIa¹⁷, zawierająca rozdział poświęcony uprowadzeniu dziecka za granicę¹⁸, zacznie obowiązywać w dniu 1 sierpnia 2022 r. i przybliży nas do wypełnienia

faktycznie mieli takie wątpliwości – zob. pkt 30 sprawozdania wyjaśniającego Elisy Perez-Very (dalej: „Sprawozdanie Perez-Very”): „należy wziąć pod uwagę, że bardzo trudno byłoby zaakceptować sytuację, w której dziecko w wieku, powiedzmy, piętnastu lat miałyby zostać wydane wbrew swojej woli”. <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2779> ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r.

¹⁰ Fenton-Glynn, C., „Participation and Natural Justice: Children’s Rights and Interests in Hague Abduction Proceedings” (2014) 9 *Journal of Comparative Law*, s. 129, 132: „zakładając udział dziecka w postępowaniu w sprawie jego *sprzeciwu* (wyróżnienie w oryginale) bądź braku sprzeciwu do powrotu, w art. 13 akapit 2 pominięto prawo dziecka do udziału w postępowaniu, które go dotyczy. Implikacje tego faktu sięgają poza samą treść opinii dziecka, dotycząc sedna problemu podmiotowości dziecka w świetle prawa”.

¹¹ Tamże, 133.

¹² Konwencja o prawach dziecka (przyjęta i otwarta do podpisu, ratyfikacji i przystąpienia w drodze rezolucji Zgromadzenia Ogólnego nr 44/25 z dnia 20 listopada 1989 r.; weszła w życie w dniu 2 września 1990 r., zgodnie z art. 49) <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>. Zob. też uwaga ogólna nr 12 dotycząca art. 12, 2009, pkt 35: Dziecko, które zdecyduje, że chce zostać wysłuchane, będzie musiało podjąć decyzję o sposobie wysłuchania: „w sposób bezpośredni lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniej jednostki”. Komitet zaleca, aby dać dziecku możliwość bycia wysłuchanym bezpośrednio podczas postępowania, o ile tylko jest to możliwe. <https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>

¹³ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej 2012/C 426/02 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

¹⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32003R2201> ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r.

¹⁵ Artykuł 11 ust. 2 rozporządzenia Bruksela IIa powyżej.

¹⁶ *Re D* [2006] UKHL 51, pkt 58.

¹⁷ Rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (wersja przekształcona). Dostęp na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELLAR%3A524570fa-9c9a-11e9-9d01-01aa75ed71a1>

¹⁸ Rozdział 111, wersja przekształcona.

założeń konwencji o prawach dziecka i art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej dzięki art. 21, który zawiera następujący nakaz:

Państwa członkowskie zgodnie z prawem krajowym i procedurą krajową zapewniają dziecku, które jest w stanie formułować swoje poglądy, rzeczywistą i skuteczną możliwość wyrażenia swoich poglądów w sposób bezpośredni lub za pośrednictwem przedstawiciela lub odpowiedniej jednostki. [...] Jeżeli sąd, zgodnie z prawem krajowym i procedurą krajową, zapewnia dziecku możliwość wyrażenia jego poglądów zgodnie z niniejszym artykułem, sąd nadaje poglądom dziecka należyłą wagę stosownie do wieku i stopnia dojrzałości dziecka.

Zakres art. 21 wersji przekształconej został rozszerzony przez art. 26 wersji przekształconej o postępowanie w sprawie powrotu dziecka na podstawie konwencji haskiej. Jest to oczywiście istotna zmiana, która wprowadza obowiązek zapewnienia dziecku rzeczywistej i skutecznej możliwości wyrażenia swoich poglądów. Należy jednak zauważyć, że tryb wysłuchania dziecka uzależniony jest od prawa krajowego i procedury krajowej¹⁹, a Parlament Europejski nie podjął próby wyznaczenia minimalnych standardów²⁰. Ponadto prawo dziecka do bycia wysłuchanym wynikające z wersji przekształconej rozporządzenia nie może być traktowane jako bezwzględny obowiązek, lecz raczej „musi być oceniane z uwzględnieniem dobra dziecka, na przykład w przypadkach zawarcia porozumienia między stronami”²¹. Może to oznaczać, że dziecko nie zostanie wysłuchane, jeżeli dorośli będący stronami postępowania zawrą porozumienie, niezależnie od tego, jak taka decyzja może wpłynąć na życie dziecka, co miałyby ewentualnie poważne implikacje w przypadku nieśmiałego lub pozbawionego pewności siebie dziecka, a także dziecka funkcjonującego w tradycji kulturowej, w której silnie zakorzeniony jest obowiązek posłuszeństwa wobec osób starszych.

Problemy pojawiają się tam, gdzie zachodzą niezgodności między konwencją haską, konwencją o prawach dziecka i innymi regionalnymi instrumentami ochrony praw dziecka. Poszczególne państwa będące stronami konwencji haskiej przyjęły istotnie rozbieżne podejścia do tych kwestii, a zatem również do uznawania i ochrony praw dziecka w tym kontekście. Z uwagi na to, że w listopadzie 2019 r. obchodzono trzydziestolecie konwencji o prawach dziecka, a w październiku 2020 r. przypada czterdziestolecie konwencji haskiej, faktycznie nadeszła pora, aby zastanowić się nad praktycznym stosowaniem prawa dziecka do udziału w postępowaniu przewidzianego w tych instrumentach międzynarodowych w kontekście postępowań prowadzonych na podstawie konwencji haskiej. Jest to szczególnie istotne ze względu na skutki i konsekwencje uprowadzenia, których doświadczają dzieci uczestniczące w takich sprawach i które mogą utrzymywać się przez całe życie, rzutując na wszystkie aspekty ich dobrostanu i relacji międzyludzkich. Skoro wyniki postępowania mogą mieć tak ogromne znaczenie dla przyszłości dziecka, udział w procesach decyzyjnych rozstrzygających o tym wydarzeniu z życia można postrzegać jako kwestię zasadniczą o krytycznym znaczeniu, i właśnie tak jest ono często postrzegane przez same dzieci²².

¹⁹ Motyw 39, wersja przekształcona.

²⁰ Zob. krytyka dodatkowych wymagań odnoszących się do wysłuchania dziecka, które obejmują konieczność odpowiedniego przeszkolenia w tym zakresie, w publikacji Missing Children Europe, „The Brussels IIa recast: Being heard is not enough”, <https://missingchildreneurope.eu/News&press/Post/1212/The-Brussels-IIa-recast-Being-heard-is-not-enough>. Zob. też Blackburn, H. „The Advent of Brussels II bis Recast”, <https://www.iflg.uk.com/printpdf/1215>

²¹ Motyw 39, wersja przekształcona.

²² Zob. Freeman, M. (2006) „International Child Abduction: The Effects”. *Reunite Research Unit*. http://takeroot.org/ee/pdf_files/library/freeman_2006.pdf (dalej: „Skutki (2006)”), s. 61, gdzie jeden z wypowiadających się młodych ludzi stwierdził, że przeprowadzka do innego kraju nie była dla niego bardzo stresująca, prawdziwym

2. SKUTKI I KONSEKWENCJE UPROWADZENIA DZIECKA

W badaniach, również moich, skutki uprowadzenia są rozpatrywane z różnych perspektyw, między innymi opuszczonego rodzica, rodzica uprowadzającego, pozostałych członków rodziny i samego dziecka²³. Dzieci często zgłaszają, że ich powrót po uprowadzeniu może być równie przykrym i stresującym doświadczeniem jak samo uprowadzenie. Ponadto stwierdzono występowanie różnych niekorzystnych skutków u dzieci niezależnie od ich wieku i etapu rozwoju²⁴. W celu zbadania długofalowych skutków uprowadzenia oraz ustalenia, czy te niekorzystne skutki są nadal odczuwalne w dorosłości, przeprowadziłam badanie jakościowe na małą skalę²⁵, w którym zapoznałam się z doświadczeniami życiowymi osób uprowadzonych wiele lat temu. Dzięki temu mogłam sprawdzić, czy i jak zdaniem uczestników badania uprowadzenie wpłynęło na ich życie, a także czy skutki tego uprowadzenia były długofalowe. Określenie długofalowych skutków zdecydowanie wymaga, aby badanie objęło osoby dorosłe, które zostały uprowadzone dawno temu. W mojej próbie do uprowadzeń doszło w okresie od 10 do ponad 50 lat przed przeprowadzeniem badania, co rzecz jasna oznacza, że wiele z nich miało miejsce przed wprowadzeniem konwencji haskiej. Oczywiście istnieje możliwość, że wpłynęło to na wyniki uzyskane u tych dzieci, oraz że wyniki te dawniej mogły być inne niż w momencie przeprowadzania badania. Istotne znaczenie miał czas, jaki upłynął do ewentualnego powrotu. W przypadku większości uprowadzonych, którzy wrócili (68,76%), do powrotu doszło nie wcześniej niż po ponad 5 latach od uprowadzenia, a w ponad jednej trzeciej przypadków (34,37%) powrót nastąpił po upływie 10 lat.

---

problemem był natomiast sposób podejmowania decyzji, ponieważ odniósł wrażenie, że dzieci nie są traktowane poważnie, a ich opinia się nie liczy. Zob. też Schuz, R. *The Hague Child Abduction Convention. A Critical Analysis*, (2014) Hart Publishing, Oksford i Portland, Oregon 383 (dalej: „Analiza krytyczna (2014)”).

²³ Freeman, M., 1998. „The effects and consequences of international child abduction”. *Family Law Quarterly*, 32 (3), s. 603–621 (dalej: „Skutki i konsekwencje (1998)”).

²⁴ „Skutki (2006)”, s. 55.

²⁵ Freeman, M., 2014. *Parental child abduction: the long-term effects*. Londyn: *International Centre for Family Law Policy and Practice*. Dostęp na stronie: https://www.icflpp.com/wp-content/uploads/2017/01/ICFLPP_longtermeffects.pdf (dalej: „Długofalowe skutki”). Serdeczne podziękowania dla TAKE ROOT, organizacji ze Stanów Zjednoczonych działającej na rzecz osób, które padły ofiarą uprowadzenia jako dzieci, za pomoc w uzyskaniu amerykańskiej części próby badawczej. Wyrazy wdzięczności należą się również dawnemu Wydziałowi Prawa, Zarządzania i Stosunków Międzynarodowych London Metropolitan University, który udzielił początkowego wsparcia finansowego dla tego projektu.

Projekt dotyczący długofalowych skutków

Ramka 1: Próba do badania długofalowych skutków

W badaniu uczestniczyły 34 osoby dorosłe – 33 z nich zostały uprowadzone, kiedy były jeszcze dziećmi, a jedna była rodzeństwem uprowadzonego dziecka uczestniczącego w badaniu, ale sama nie została uprowadzona.

Próba 34 wywiadów dotyczących 30 różnych przypadków uprowadzeń

Każdy uczestnik badania został wysłuchany przeze mnie, pełniącą rolę głównego badawcza, w latach 2011–2012. Następnie w lipcu 2014 r. uczestnicy otrzymali możliwość przekazania mi aktualnych informacji e-mailem.

Próba została dobrana głównie w Stanach Zjednoczonych i w Zjednoczonym Królestwie, choć w innych krajach, m.in. w RPA i Hiszpanii, przeprowadzono wstępne rozmowy z potencjalnymi uczestnikami, którzy ostatecznie nie wzięli udziału w badaniu.

Próba została pozyskana poprzez osobiste i zawodowe kontakty w branży, ustne rekomendacje, dzięki nagłośnieniu badania przez media, a także z pomocą Take Root, organizacji ze stanu Waszyngton w Stanach Zjednoczonych działającej na rzecz osób, które padły ofiarą uprowadzenia jako dzieci, finansowanej przez Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych.

Uczestnicy badania opowiadali o swoich trudnościach w utrzymaniu intymnych relacji w życiu dorosłym, a także szczegółowo opisywali nieustannie towarzyszące im poczucie braku pewności siebie. Mówili o radzeniu sobie z problemami poprzez wyparcie, o samookaleczeniach, poczuciu odrętwienia towarzyszącym im przez sporą część dzieciństwa, a także skupianiu się na tym, żeby „po prostu przetrwać”. Co smutne, wielu z nich wspominało o problemach ze zdrowiem psychicznym, w tym o depresji przebiegającej z myślami samobójczymi oraz poważnych próbach samobójczych w latach młodości. Mówili o tym, że zawsze czuli się „niezwiązani” z innymi i wyjaśniali, że wskutek uprowadzenia trudniej jest im budować więzi albo obdarzyć kogoś zaufaniem. Opowiadali o złości, jaką budzi w nich szczególnie błędne przekonanie na temat uprowadzenia, postrzeganego ich zdaniem jako błądostka. Zaznaczali, że uprowadzenie należy traktować z większą powagą, ponieważ wiąże się z długofalowymi implikacjami. Co znamienne, jeden z uczestników badania stwierdził, że uprowadzenie nie tylko wywarło na niego wpływ, lecz określa go jako osobę. Opowiedział o tym, jak uprowadzenie ukształtowało całe jego życie, a także apelował do rodziców rozważających możliwość uprowadzenia swoich dzieci, żeby uświadomili sobie, jakie mogą być dla nich skutki uprowadzenia. Uczestnicy podkreślali, że uprowadzenie nie jest przestępstwem bez ofiar i że nie jest to zwykły spór rodzinny. Często wspominali, że wsparcie dla uprowadzonego dziecka ustaje wraz z jego odnalezieniem, ale dla dziecka ta sprawa „nie ma końca”. Powrót, o ile w ogóle do niego dojdzie, nie zawsze kończy się tak szczęśliwie, jak się zakłada. Uczestnicy badania opisywali, że powrót często stanowił początek nowych problemów, których nie rozumieli lub z którymi nie potrafili sobie poradzić. Wyjaśniali, że inni nie rozumieli ich sytuacji: opuszczona rodzina chciała, żeby odzyskane dziecko było szczęśliwe, ale trudno jest być szczęśliwym, jeżeli jedynego systemu wsparcia, jaki dziecko poznało w czasie uprowadzenia, już nie ma, a dziecko wraca do rodziny, której struktura zmieniła się w porównaniu z tym, jaka była przed uprowadzeniem. Opuszczony rodzic może mieć nowego partnera, a na świecie mogło się pojawić nowe, przyrodnie rodzeństwo. Jeżeli nawet w danym przypadku nie zaszły takie fizyczne

zmiany, u osób dotkniętych tym zjawiskiem występują zmiany emocjonalne wywołane uprowadzeniem, choć nie są one jeszcze w pełni rozpoznane²⁶. Z takimi zmianami niezmiernie trudno jest się uporać, zwłaszcza gdy dziecko zda sobie sprawę, że oczekuje się od niego, by cieszyło się z powrotu do domu, choć z niewiadomych powodów odczuwa wewnętrzny smutek. Uczestnicy badania opowiadali, że nie rozumieli, co z nimi się działo.

Duża część (73,53%) osób z badanej próby uprowadzonych jako dzieci zgłaszała, że uprowadzenie wywarło bardzo poważny wpływ na ich zdrowie psychiczne. Odsetek ten jeszcze się zwiększył (do 91,17%) po uwzględnieniu osób, które zgłaszały mniej istotne, lecz wciąż odczuwalne skutki. Były one ewidentne nawet w przypadku, gdy do uprowadzenia doszło w bardzo młodym wieku, choć można by było założyć, że skoro dziecko nie miało jeszcze szansy na stworzenie mocnej i trwałej więzi z opuszczonym rodzicem, skutki powinny być odpowiednio mniej dotkliwe. Bardzo niewielki odsetek (8,82%) osób z tej próby nie zgłosił żadnych rzeczywistych skutków, i było to związane albo z bardzo krótkim okresem uprowadzenia, albo z uprowadzeniami, w których rozmówca popierał uprowadzenie lub zamiar uprowadzenia przez głównego opiekuna. Skutki odczuwane przez uprowadzone dziecko nie były zazwyczaj uzależnione od tego, czy osoba dokonująca uprowadzenia była jego głównym opiekunem, czy nie. Osoby zgłaszające bardzo poważne skutki opowiadały o ich trwałym charakterze, rzutującym na ich obecne, dorosłe życie, często wiele lat po uprowadzeniu.

Te wnioski zdają się zatem potwierdzać konkluzje z wcześniejszych badań²⁷ co do utrzymujących się negatywnych skutków uprowadzenia, które w ramach tego projektu były podkreślane w bezpośrednich relacjach uprowadzonych dzieci, wypowiadających się jako dorośli wiele lat po tym zdarzeniu. Sprawozdanie zawiera zalecenia przemawiające za potrzebą ochrony dzieci przed szkodliwymi skutkami uprowadzenia²⁸, odnoszące się zarówno do zapobiegania uprowadzeniom, jak i do wsparcia oraz dalszej opieki po uprowadzeniu. Choć wiadomo, że do niektórych uprowadzeń niewątpliwie dochodzi na tle przemocy lub wykorzystywania, co rodzi inne problemy i priorytety w zakresie ochrony dzieci²⁹, ze względu na częstokroć poważne niekorzystne skutki należy zapobiegać tym uprowadzeniom, których można uniknąć. Jest to problem ogólnospołeczny, a nie tylko sprawa konkretnej rodziny. Te wydarzenia to z pewnością zaledwie zmarszczki na oceanie dla osób zamieszkujących obecnie w różnych krajach, które miały w swoim życiu do czynienia z uprowadzeniem, jednak poszerzając wiedzę o długofalowych skutkach uprowadzenia, dostrzegamy w nich wewnętrzny potencjał, by dotrzeć do kolejnych pokoleń i wywierać wpływ na społeczeństwo – nie tylko takie, jakie znamy, lecz także to, którym się dopiero staniemy. Ignorujemy te sprawy na własne ryzyko.

²⁶ Jedną z opuszczonych matek, z którymi rozmawiałam, opisała barierę psychiczną, która powstała między nią a jej dziećmi po ich powrocie, ponieważ wiedzieli, że przetrwali okres rozłąki i życie osobno, przez co stracili wiarę w to, że są potrzebni sobie nawzajem. „Skutki (2006)”, s. 25.

²⁷ Podsumowanie niekorzystnych skutków uprowadzenia stwierdzonych przez różnych badaczy – zob. „Skutki i konsekwencje (1998)”. Jednakże niedawno K. Van Hoorde (2017) stwierdziła na s. 42 sprawozdania zatytułowanego „Ensuring the wellbeing of children in judicial cooperation in cases of international child abduction” (dalej: „Sprawozdanie Ewell”, dostęp na stronie: https://missingchildreurope.eu/Portals/1/Docs/Compiled_research_report_final.pdf), że większość dzieci (80,1%) po uprowadzeniu rodzicielskim za granicę wykazywała zachowania „w normie”, 7,1% zakwalifikowano jako „z pogranicza”, a 12,8% jako „problematyczne”. Warto zauważyć, że według autorów „od uprowadzenia minęło przeciętnie sześć lat i jeden kwartał”. Najwyraźniej długofalowe skutki uprowadzenia mogą z czasem ulegać zmianie.

²⁸ Zob. preambuła konwencji haskiej.

²⁹ Zob. Weiner, M., 2000. „International Child Abduction and the Escape from Domestic Violence”. 69 *Fordham L. Rev.*, s. 593–706 (dalej „Ucieczka”).

3. UDZIAŁ DZIECKA W POSTĘPOWANIU A KONWENCJA HASKA

Podstawowym postanowieniem konwencji haskiej dotyczącym udziału dziecka w postępowaniu jest art. 13. Dotyczy on możliwości odmowy zarządzenia powrotu dziecka przez władze sądowe lub administracyjne, jeżeli stwierdzą one, że dziecko sprzeciwia się powrotowi oraz że osiągnęło ono wiek i stopień dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii. Jednakże w konwencji haskiej nie wyznaczono dolnej granicy wieku, od której można stosować wyjątek ze względu na sprzeciw dziecka³⁰, ani nie zawiera ona wskazówek na temat sposobu ustalania, czy dzieci sprzeciwiają się powrotowi, oceny dojrzałości dzieci czy też sposobu wysłuchania. Jeżeli nawet zostanie stwierdzone, że dziecko jest przeciwne powrotowi³¹, a także że osiągnęło wiek i stopień dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii, dziecko mimo wszystko może zostać wydane wbrew wyrażonemu przez siebie sprzeciwowi, ponieważ spełnienie tych przesłanek daje jedynie sądowi swobodę decyzyjną, z której ten następnie korzysta przy rozstrzygnięciu kwestii wydania dziecka. Osoby niezadowolone z nadawania zbyt dużej wagi sprzeciwowi dziecka często argumentują, że rodzic, który uprowadził dziecko, może wywierać na nie niepożądany wpływ. W tej sprawie mamy do czynienia z rozbieżnymi stanowiskami. Pierwszym z nich jest szerokie podejście, zgodnie z którym nie należy uwzględniać opinii dziecka w przypadku stwierdzenia, iż została ona ukształtowana wskutek wywierania na nie niepożądanego wpływu; drugim natomiast jest wąskie podejście, w którym zakłada się, że na dziecko jest wywierany wpływ, ale pominięcie sprzeciwu dziecka zaleca się jedynie w przypadku, gdy ten wpływ jest ponadprzeciętnie silny³².

Rozmowy na temat art. 13 akapit 2 zrodziły mnóstwo podziałów podczas XIV sesji Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego³³, która przyjęła konwencję haską. W rzeczywistości argumenty, które podzieliły delegatów w 1980 r., są ważne po dziś dzień, choć mogły ulec ewolucji i zostać dopracowane³⁴. W tym względzie należy jednak zwrócić uwagę na zmianę, jaka nastąpiła od czasu sporządzenia konwencji haskiej, jeżeli chodzi o uznawanie praw dzieci w ogóle, w szczególności ich prawa do bycia wysłuchanym³⁵. Stwarza to pole do dyskusji, czy konwencja haska jest nadal adekwatna do zakładanego celu³⁶. Zdaniem autorki pomimo kardynalnych zmian społecznych, jakie zaszły od czasu jej wdrożenia, a także innych wyzwań dla konwencji³⁷, nadal spełnia ona swój cel.

³⁰ Artykuł 13 akapit 2, zob. powyżej.

³¹ Jak podaje Butler Sloss L.J. w *re M (AMinor) (Child Abduction)* (1994), sprzeciw musi dotyczyć powrotu do państwa zwykłego pobytu, a nie do opuszczonego rodzica, co jest bardzo trudne do odróżnienia w praktyce, ponieważ z perspektywy dziecka miejsce i osoba stają się w tych okolicznościach jednością. Sprzeciw nie może również sprowadzać się wyłącznie do życzeń i odczuć.

³² Schuz, R., 2013. *The Hague Child Abduction Convention: a critical analysis*. Oxford: Hart Publishing (dalej: „Analiza krytyczna”).

³³ Protokół z dyskusji, która odbyła się podczas czternastej sesji Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, odnoszącej się do Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, został zawarty w publikacji *Actes et documents de la Quatorzieme session, 6 au 25 octobre 1980 Tome III Enlevement d'enfants Child abduction* <https://assets.hcch.net/docs/05998e0c-af56-4977-839a-e7db3f0ea6a9.pdf>

³⁴ Beaumont P.R. i McEleavy, P.E. (1999) *The Hague Convention on International Child Abduction*, Oxford University Press, Oxford, s. 177.

³⁵ Zob. 1980 *Child Abduction Convention. Guide to Good Practice, Part VI, Article 13(1)(b)* [Konwencja haska dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Przewodnik dobrych praktyk, cz. VI, art. 13 akapit 1 lit. b)], Haska Konferencja Prawa Prywatnego Międzynarodowego (2020), 56 (dalej: „Przewodnik dobrych praktyk dotyczący art. 13 akapit 1 lit. b)"). <https://assets.hcch.net/docs/225b44d3-5c6b-4a14-8f5b-57cb370c497f.pdf>

³⁶ Lowe, N.V., i Stephens, V. (2018 „Trendy światowe: dane statystyczne za rok 2015”), s. 353.

³⁷ Freeman, M. „In the Best Interests of Internationally Abducted Children? Plural, Singular, Neither or Both”, *Int'l Fam. L.* 2002, s. 77. Lowe, N. „Some Moot Points on the 1980 Hague Abduction Convention” (2015) 46 *VUWLR* 683, 704 – omówienie

Konwencja haska może objąć cały obecny stan wiedzy o rozwoju i prawach dziecka, ale i musi spełniać ten warunek³⁸, ponieważ udział dziecka w postępowaniu nie tylko odgrywa zasadniczą rolę, lecz także stanowi wartość samą w sobie³⁹.

Z braku systematycznych dowodów empirycznych dotyczących stosowania tego wyjątku w 101 państwach będących obecnie stronami konwencji haskiej z 1980 r.⁴⁰, autorka (wraz ze współbadaczką, profesorem nadzwyczajną Nicolą Taylor z University of Otago w Nowej Zelandii) przeprowadziła w okresie od marca 2017 r. do marca 2018 r. transgraniczny i interdyscyplinarny projekt w Anglii, Walii i Nowej Zelandii, sfinansowany z grantu naukowego przyznanego przez Akademię Brytyjską⁴¹. W ramach projektu zbadano z zastosowaniem metod mieszanych, na poziomie ogólnoświatowym, konflikty i wyzwania nieodłącznie związane ze stosowaniem wyjątku od zasady niezwłocznego wydania dziecka opartego na przesłance sprzeciwu dziecka. Projekt obejmował przegląd literatury międzynarodowej, analizy orzecznictwa w Nowej Zelandii oraz Anglii i Walii, ogólnoświatową ankietę internetową, wywiady z osobami zajmującymi się zawodowo sądownictwem rodzinnym i członkami rodzin (rodzicami i uprowadzonymi dziećmi / młodymi osobami), a także specjalistyczne interdyscyplinarne warsztaty przeprowadzone w Auckland, Genui i Londynie⁴², w których wzięło udział 133 ekspertów z 19 jurysdykcji. Wyraźnie widać było globalne zróżnicowanie wykładni / stosowania wyjątku opartego na przesłance sprzeciwu dziecka oraz najlepszego sposobu wysłuchania dziecka w kontekście postępowania na podstawie konwencji haskiej.

97 specjalistów w dziedzinie sądownictwa rodzinnego z 32 krajów wypełniło ankietę w ramach projektu badawczego. Ponadto przeprowadzono osiem wywiadów ze specjalistami, a także dziesięć wywiadów z rodzicami (dziewięcioma matkami, które uprowadziły dzieci, oraz jednym opuszczonym ojcem), a także z trójką uprowadzonych dzieci z dwóch rodzin, które w czasie wywiadu miały 19, 15 i 8 lat.

---

szczegółowych zaleceń, które wymagałyby wprowadzenia zmian w konwencji haskiej: „Poprzednie komisje specjalne sprzeciwiały się weryfikacji jej działania, sugeruje się jednak, aby podczas kolejnego posiedzenia komisji specjalnej, które prawdopodobnie odbędzie się w ciągu dwóch lat, odrzucić wreszcie tę powściągliwość”.

³⁸ Zob. „Współczesne wyzwania”, s. 170.

³⁹ Schuz, R. „Analiza krytyczna” powyżej.

⁴⁰ Sporo cennej pracy wykonali jednak Lowe i Stephens, przeprowadzając analizy statystyczne wniosków składanych na podstawie konwencji haskiej. Z badania z 2015 r. wynika, że sprzeciw dziecka był przyczyną odmowy jego wydania w przypadku 15% wszystkich odmów w 2015 r. Odsetek ten zmniejszył się w porównaniu z 22% w 2008 r., natomiast w 2003 r. wyniósł 18%, a w 1999 r. – 21%. Zob. „Part I – A statistical analysis of applications made in 2015 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Global report – provisional edition, pending the completion of the French version” <https://assets.hcch.net/docs/d0b285f1-5f59-41a6-ad83-8b5cf7a784ce.pdf>. Przy interpretacji tych danych statystycznych należy zachować ostrożność, ponieważ nie można zakładać, że wskazują one na odsetek dzieci sprzeciwiających się powrotowi, gdyż dane uwzględniają jedynie przypadki, w których dziecko zgłosiło sprzeciw i sprzeciw ten został uwzględniony, tj. sąd lub trybunał odmówił wydania dziecka na tej podstawie. Nie wskazują natomiast, w przypadku ilu wniosków sprzeciw dziecka nie został uwzględniony, tj. został wniesiony i uargumentowany, ale mimo wszystko sąd lub trybunał orzekł o wydaniu dziecka. Nie uwzględniają również liczby przypadków, w których dzieci nie zdawały sobie sprawy z możliwości wniesienia sprzeciwu lub nikt im nie pomógł w zrealizowaniu takiego zamierzenia.

⁴¹ Najważniejsze prezentacje z warsztatów dostępne są w publikacji *The Judges' Newsletter on International Child Protection, Special Focus, The Child's Voice – 15 Years Later*, www.hcch.net (dalej: „Judges' Newsletter”). Omówienie projektu można znaleźć w publikacji Taylor, N. i Freeman, M. *Judges' Newsletter*, 8.

⁴² Philippe Lortie, *Judges' Newsletter*, 5: „W świetle bardzo obszernego i cechującego się wysoką jakością wkładu wniesionego przez społeczność akademicką, sędziów, prawników, mediatorów, psychologów, pracowników socjalnych i innych specjalistów z tej dziedziny w ramach trzech warsztatów zorganizowanych na koniec realizacji projektu (w Auckland w dniach 7–8 lutego 2018 r., w Genui w dniach 7–8 marca 2018 r. oraz w Londynie w dniach 22–23 marca 2018 r.) postanowiono przybliżyć efekty tych prac międzynarodowej społeczności ekspertów pracujących w tej dziedzinie poprzez ich opublikowanie”.

Jednym z najbardziej uderzających wniosków z tego projektu był fakt, że w przypadku zgłoszenia sprzeciwu przez dziecko z dzieckiem/rodziną współpracowało aż 17 specjalistów dostarczających informacje na potrzeby procesu prawnego. Należeli do nich między innymi urzędnicy zajmujący się ochroną dzieci, pracownicy socjalni, prawnicy czy psychologowie. Najważniejszą kwestią dla osób wyznaczonych do wysłuchiwanie dzieci jest przeszkolenie do tego zadania, które może być bardzo różne w zależności od fachowej wiedzy danej osoby. Respondenci badania stwierdzili, że jakość ocen przeprowadzanych w ramach nauk społecznych była bardzo zróżnicowana i że w związku z tym przydatne byłoby specjalistyczne szkolenie.

W ramach badania ustalono, że w niektórych jurysdykcjach sędziowie nie są w żaden sposób szkoleni w zakresie wysłuchiwanie dzieci. Istniały także wątpliwości co do celowości wysłuchania sądowego uprowadzonego dziecka – czy może ono dostarczyć materiałów dowodowych do celów późniejszej rozprawy, jeżeli wysłuchanie dziecka przez sędziego stanowi element odpowiedniego procesu jurysdykcyjnego⁴³.

Opinie specjalistów uczestniczących w badaniu były równie zróżnicowane. Niewielka część z nich była zdania, że „przesłanka” sprzeciwu dziecka jest nadużywana i niewłaściwie wykorzystywana oraz że chodzi jedynie o trend, aby dać dzieciom głos. Osoby te uważały, że jej zastosowanie jest nie do obrony i stawia dziecko w trudnej sytuacji. Inni twierdzili jednak, że wydanie dziecka wbrew jego woli, zasłaniając się konwencją haską, nie chroni go przed doznaniem krzywdy.

Inne obawy związane z wysłuchaniem dzieci wyrażane podczas badania dotyczyły dzieci, którym może brakować pewności siebie. Uczestnicy badania twierdzili, że o ile dziecko nie jest bardzo pewne siebie i nie cechuje się asertywnością, zazwyczaj nie zostaje wysłuchane⁴⁴. Zgłoszono również zastrzeżenie, że przy ocenie dojrzałości sędziowie i inni specjaliści wysłuchujący dziecka powinni uwzględniać różnice osobowościowe pomiędzy dziećmi, ponieważ dzieci, które są nieśmiałe, nie są pewne siebie lub nie wypowiadają się i nie zachowują dostatecznie przekonująco, powinny otrzymać równe szanse, aby móc wyrazić opinię na swój sposób oraz aby ich opinia została uwzględniona.

Badane osoby dorosłe opowiadały się za uwzględnianiem opinii dzieci w większym stopniu, ponieważ z ich doświadczeń wynika, że rodzice podchodzą do spraw z własnego punktu widzenia, a nie z perspektywy dziecka, gdyż bardzo trudno jest im zachować obiektywność w takich okolicznościach. Rozmowy z dziećmi jak zwykle okazały się niezwykle pouczające, ponieważ dzieci ucieszyły się możliwością porozmawiania z sędzią bez przerywania i wypowiedzenia się własnymi słowami zamiast przekazywania ich wypowiedzi przez inną osobę⁴⁵. Dzieci podkreślały, że pozytywnie oceniają możliwość udziału w postępowaniu oraz uważają, że umniejszanie znaczenia poglądów i opinii dziecka

⁴³ W przypadku Anglii i Walii – zob. „Guidelines for Judges Meeting Children who are Subject to Family Proceedings” [„Wytyczne dla sędziów w zakresie spotykania się z dziećmi uczestniczącymi w postępowaniach dotyczących spraw rodzinnych”] [2010]2 FLR 1872, pkt 5: „Zawsze warto podkreślać, że spotkanie dziecka z sędzią *nie ma* na celu gromadzenia dowodów. To jest zadaniem urzędnika Cafcass. Celem tego spotkania jest wytłumaczenie dziecku, co się dzieje, oraz zapewnienie go, że sędzia je rozumie”. W artykule „Hearing the Children’s Objections. Some Perspectives from a judge hearing cases in England and Wales”, *Judges’ Newsletter*, s. 47 sędzia A. MacDonald odpowiedział na pytanie, co może zrobić sędzia z informacjami otrzymanymi podczas takiego spotkania. Na s. 48 stwierdził on: „Można powiedzieć, że zakaz wykorzystywania spotkania z dzieckiem jako metody gromadzenia dowodów zapisany w wytycznych »Guidelines for Judges Meeting Children who are subject to Family Proceedings« o wiele łatwiej wyrazić teoretycznie, niż zastosować w praktyce”. Oceniał, że brak jasności utrzymujący się w tym obszarze to kwestia, która zdecydowanie wymaga rozwiązania dla dobra dzieci uczestniczących w postępowaniach.

⁴⁴ Zob. „Sprawozdanie Ewell”, s. 132, gdzie jest mowa o nieśmiałych dzieciach, które nie wypowiadały się i nie zachowywały w dostatecznie przekonujący sposób, przez co trudniej było im przekonać sąd o swojej wystarczającej dojrzałości.

⁴⁵ Zob. „Sprawozdanie Ewell”, s. 76, gdzie stwierdzono, że większość dzieci reagowała pozytywnie na możliwość zostania wysłuchanym.

tylko ze względu na fakt, że jest ono dzieckiem, nie jest w porządku. Zaznaczały, że decyzja podejmowana w sprawie o uprowadzenie to „rozstrzygający moment w życiu dziecka”⁴⁶. Oczywiście trudno jest wyciągnąć jakiegokolwiek solidnie ugruntowane wnioski na podstawie tak małej próby. Niemniej jednak opinie wyrażone przez tych troje dzieci są zbieżne z wypowiedziami wielu innych dzieci w różnych jurysdykcjach opartych na prawie zwyczajowym i prawie cywilnym, odnoszących się do chęci bardziej bezpośredniego uczestniczenia w postępowaniach na gruncie prawa rodzinnego dotyczących aspektów opieki po rozdzieleniu od rodziny oraz kontaktów, a także w kontekście postępowania w sprawie uprowadzeń⁴⁷. Chęć uczestniczenia w postępowaniu może również zależeć od wieku dziecka. W jednym z badań⁴⁸ stwierdzono, że dzieci poniżej 12. roku życia „częściej chciały mieć więcej do powiedzenia w porównaniu z dziećmi powyżej 12. roku życia”. Ma to szczególne znaczenie w przypadku postępowania prowadzonych na podstawie konwencji haskiej, gdzie średni wiek dziecka, którego dotyczy wnioski o wydanie, wynosi 6,8 lat, a najwięcej uprowadzonych dzieci należy do przedziału wiekowego 3–7 lat⁴⁹.

3.1. ODMIENNE PODEJŚCIA DO UDZIAŁU DZIECI W POSTĘPOWANIACH

Przyjmowanie różnego podejścia do sposobu interpretacji i stosowania konwencji haskiej w różnych jurysdykcjach stanowi problem. W dniu 12 lipca 2019 r. w Akademickim Centrum Prawa i Nauki w Hod ha-Szaron w Izraelu odbyło się posiedzenie okrągłego stołu pod hasłem „The Voice of the Child in International Child Abduction Proceedings under the 1980 Hague Convention” [„Głos dziecka w postępowaniach dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.”] (zwane dalej „posiedzeniem okrągłego stołu”), w którym uczestniczyło 20 zaproszonych specjalistów. Autorka przedstawiła wnioski ze zrealizowanego niedawno przez nią projektu międzynarodowego sfinansowanego przez Akademię Brytyjską, dotyczącego stosowania w 32 krajach wyjątku od zasady niezwłocznego wydania dziecka opartego na przesłance sprzeciwu dziecka przewidzianego w konwencji haskiej z 1980 r. Profesor Rhona Schuz nakreśliła przyjęte w Izraelu podejście do głosu dziecka w postępowaniach prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. oraz omówiła stosowne zmiany w orzecznictwie izraelskich sądów. Wskazywały one na to, że chociaż dzieci, których opinia może być istotna, są zazwyczaj wysłuchiwanie przez sędziego w sprawach prowadzonych na podstawie konwencji haskiej, zdania co do tego, jaką wagę powinno się nadać tym opiniom, są mocno podzielone. Różne podejścia stwierdzone w orzecznictwie izraelskim świadczą o niezgodnościach między konwencją haską z 1980 r. a konwencją o prawach dziecka i znajdują odzwierciedlenie w rozbieżnych podejściach stosowanych w innych jurysdykcjach⁵⁰. Jeden z

⁴⁶ Zob. Freeman i Taylor, „Współczesne wyzwania”, s. 167.

⁴⁷ Zob. „Sprawozdanie Ewell”. Zob. też Birnbaum, R., Bala, N. i Cyr, F., 2011. „Children’s experiences with family justice professionals and judges in Ontario and Ohio”. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 25 (3), s. 398–422. doi:10.1093/lawfam/ebr014

⁴⁸ Cashmore, J. i Parkinson, P., 2008. „Children’s and parents’ perceptions on children’s participation in decision making after parental separation and divorce”. *Family Court Review*, 46 (1), s. 91–104. doi:10.1111/j.1744-1617.2007.00185.x, 93

⁴⁹ Lowe, N.V. i Stephens, V., 2018. „Raport globalny – wersja robocza”, 9. Dostęp na stronie: <https://assets.hcch.net/docs/d0b285f1-5f59-41a6-ad83-8b5cf7a784ce.pdf>

⁵⁰ Freeman, M., Taylor, N. i Schuz, R., 2019. *The voice of the child in international child abduction proceedings under the 1980 Hague Convention*. Londyn: University of Westminster. Pobrano ze strony:

uczestników warsztatów w Londynie⁵¹ opisał zupełnie odmienne podejście przyjęte w Holandii⁵², gdzie z dziećmi, których dotyczy postępowanie, rozmawia psycholog dziecięcy, a jego pisemne sprawozdanie jest odczytywane rodzicom na początku sesji mediacyjnej. Jeżeli mediacje się nie powiedzą, dzieci powyżej szóstego roku życia są zapraszane na rozmowę z jednym z sędziów. W przypadku wniesienia odwołania dzieci w wieku powyżej sześciu lat zostaną ponownie zaproszone na rozmowę z jednym z sędziów. Z uwagi na stres odczuwany przez dzieci podczas takich rozmów, który utrudnia im „swobodne wyrażanie swoich poglądów” zgodnie z art. 12 konwencji o prawach dziecka, potrzebna jest osoba postronna skupiona na dziecku, która pomoże mu uczestniczyć w postępowaniu i „wysłucha go oraz udzieli mu informacji z neutralnego punktu widzenia”⁵³. Dlatego dla każdego dziecka powyżej trzeciego roku życia uczestniczącego w sprawie prowadzonej na podstawie konwencji haskiej powoływany jest kurator procesowy. Jest to oczywisty i raczej rzadki przykład uznania prawa dziecka do udziału w postępowaniu i ułatwiania mu tego udziału. Bez wątpienia powszechnemu przyjęciu takiego podejścia przez umawiające się państwa konwencji haskiej stoją na przeszkodzie implikacje praktyczne i kosztowe, niemniej jednak wyróżnia się ono jako godna uwagi próba „spełnienia potrzeb i praw dziecka”⁵⁴.

<https://westminsterresearch.westminster.ac.uk/item/qx8q8/the-voice-of-the-child-in-international-child-abduction-proceedings-under-the-1980-hague-convention>

⁵¹ Zob. powyżej.

⁵² Olland, A. „The voice of the child in 1980 Hague return procedures in the Netherlands”, *The Judges' Newsletter*, s. 54.

⁵³ Tamże, s. 54.

⁵⁴ Tamże, s. 55.

3.2. KULTURA A UDZIAŁ DZIECKA

Należy wziąć pod uwagę potencjalne zróżnicowanie chęci i zdolności dzieci do udziału w postępowaniach, które ich dotyczą, mogące wynikać z tradycji kulturowych odnoszących się do statusu władzy rodzicielskiej powiązanych z ich indywidualną tożsamością. Dixon i in.⁵⁵ stwierdzili, że „dziewczeta pochodzenia afroamerykańskiego i latynoamerykańskiego wykazywały znacznie większy respekt wobec władzy rodzicielskiej niż dziewczeta amerykańskie pochodzenia europejskiego”⁵⁶. Autorzy podkreślają, że do tradycyjnych wartości rodzin latynoamerykańskich zalicza się zazwyczaj „głębokie poczucie lojalności wobec rodziny”, a także stwierdzają, że przeważa tam pogląd, iż „wykształcone i dobrze wychowane dziecko powinno być spokojne, posłuszne i z szacunkiem odnosić się do dorosłych”⁵⁷. Cytują badanie przeprowadzone przez Fuligniego⁵⁸, w którym zapytano nastolatków o różnym pochodzeniu kulturowym, czy ich zdaniem powinni spierać się ze swoimi rodzicami, jeżeli się z nimi nie zgadzają. W ramach badania stwierdzono, że nastolatki pochodzenia nieeuropejskiego (Meksykanie i Filipińczycy) byli najmniej skłonni do otwartego sprzeciwiania się swoim rodzicom, a także podkreślono, że nastolatki pochodzenia latynoamerykańskiego uważali, że spieranie się z rodzicami jest czymś niewłaściwym. Było tak pomimo tego, że wszyscy uczestnicy badania zgłaszali podobny poziom konfliktu z rodzicami⁵⁹. Smetana i Gaines⁶⁰ stwierdziły, że waga przykładana przez rodziny afroamerykańskie do harmonii, poczucia wspólnoty, posłuszeństwa i szacunku dla starszych, wraz z ich silnie zhierarchizowaną strukturą, sugerują, że konflikty w tych rodzinach mogą być tłumione w porównaniu z amerykańskimi rodzinami pochodzenia europejskiego⁶¹.

W innym badaniu ustalono, że rodziny imigrantów z Indii „starają się kultywować tradycyjne wartości rodzinne, takie jak duży nacisk na wielopokoleniowość i posłuszeństwo wobec osób starszych [...] a także dezaprobatę wobec samodzielności w młodym wieku”⁶². Jambunathan i in. twierdzą, że rodzice pochodzenia hinduskiego wysoko cenią sobie osiągnięcia w nauce i współzależności rodzinne, natomiast nie aprobują samodzielności i kładą nacisk na szacunek oraz posłuszeństwo wobec osób starszych⁶³. Farver i in. stwierdzają, że rodziny pochodzenia hinduskiego często odwołują się do winy, wstydu i obowiązku moralnego, aby kontrolować zachowanie nastolatków. Wyjaśniają, że wbrew pogładowi przyjętemu na Zachodzie, iż wstyd obniża samoocenę dzieci, w kontekście osób pochodzenia hinduskiego odwoływanie się do wstydu jest powszechną praktyką w procesie socjalizacji

⁵⁵ Dixon, S.V., Graber, J.A. i Brooks-Gunn, J. (2008). „The Roles of Respect for Parental Authority and Parenting Practices in Parent-Child Conflict Among African American, Latino, and European American Families”. *Journal of Family Psychology*, 22(1), s. 1–10.

⁵⁶ Tamże, s. 1.

⁵⁷ Tamże, s. 2.

⁵⁸ Fuligni A. „Authority, autonomy, and parent-adolescent conflict and cohesion: A study of adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European backgrounds”. *Developmental Psychology*. 1998; 34: s. 782–792.

⁵⁹ Dixon i in. powyżej, s. 2.

⁶⁰ Smetana J.G., Gaines C. „Adolescent-parent conflict in middle-class African American families”. *Child Development*. 1999; 70: s. 1447–1463.

⁶¹ Tamże, s. 1447.

⁶² Patel, N., Power, T. i Bhavnagri, N. (1996). „Socialization values and practices of Indian immigrant parents: Correlates of Modernity and Acculturation”. *Child Development*, 67, s. 302–313, 303.

⁶³ Jambunathan, S. i Counselman, K. R. (2002). „Parenting attitudes of Asian Indian mothers living in the United States and India”. *Early Child Development and Care*, 172, s. 657–662, 658.

dziecka⁶⁴. Nietrudno przewidzieć, jak niechętnie niektóre dzieci i młode osoby mogą podchodzić do wtrącania się w trudne i nacechowane emocjonalnie spory pomiędzy rodzicami w świetle takich oczekiwań kulturowych. Z łatwością można też sobie wyobrazić, jaki to może mieć wpływ na ich chęć lub zdolność do udziału w procesie decyzyjnym dotyczącym tego konfliktu.

Chociaż powyższe obserwacje odnoszą się do populacji imigrantów w Stanach Zjednoczonych, nie ma powodów, aby zakładać, że nie można tych wniosków bardziej uogólnić. Państwa członkowskie UE zamieszkuje wielu imigrantów⁶⁵, dlatego trzeba zdawać sobie sprawę z potencjalnych wyzwań związanych z udziałem dzieci z tych rodzin w postępowaniach, jako że dzieci te muszą się mierzyć z napięciami stwarzanymi przez oczekiwania społeczne co do ich zachowania po przeniesieniu się do nowego środowiska kulturowego. Jeżeli chodzi o postępowania w sprawach uprowadzeń prowadzone na podstawie konwencji haskiej, taki konflikt może ograniczać możliwości uczestniczenia tych dzieci i młodych osób w procesach decyzyjnych.

3.3. WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA POSTĘPOWANIA PROWADZONE NA MOCY KONWENCJI HASKIEJ ORAZ UDZIAŁ DZIECI W POSTĘPOWANIACH

Trwająca światowa pandemia przyniosła poważne wyzwania związane z rozstrzygnięciem spraw dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę. Sprawy te obejmują oczywiście różne jurysdykcje międzynarodowe, a zatem z definicji stwarzają konieczność odbycia podróży przez dzieci, które mają zostać wydane w następstwie decyzji podjętej przez odpowiedni organ państwa wezwanego. Jednakże taka podróż może być obecnie niedozwolona w świetle przepisów obowiązujących w danych krajach, a jeśli nawet jest możliwa, to na mocy art. 13 akapit 1 lit. b) mogą zostać wysunięte argumenty co do relatywnego bezpieczeństwa poszczególnych krajów pod względem COVID-19 dla powracającego dziecka i rodzica⁶⁶. W tych trudnych czasach rozstrzygnięcie spraw na podstawie konwencji haskiej może się znacznie przeciągać, co będzie się przekładało na rozluźnienie kontaktów i relacji między dzieckiem a opuszczonym rodzicem i rodziną. Ponadto obecnie rozprawy rutynowo odbywają się w trybie zdalnym, co stwarza kolejne wyzwania dla wszystkich uczestników, w szczególności dla dzieci⁶⁷. W dniu 26 marca 2020 r. w Anglii i Walii wydano wytyczne zawierające

⁶⁴ Farver, J.M., Xu, Y., Bhadha, B.R., Narang, S. i Lieber, E. (2007) „Ethnic Identity, Acculturation, Parenting Beliefs, and Adolescent Adjustment: A Comparison of Asian Indian and European American Families”. *Merrill-Palmer Quarterly*, t. 53 (2) (kwiecień 2007 r.), s. 184–215, 190.

⁶⁵ W 2018 r. w krajach UE-27 znajdowało się około 2,4 mln imigrantów z krajów spoza UE-27. Dane statystyczne dotyczące migracji i populacji migrantów pobrane w maju 2020 r. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>

⁶⁶ Thomas, A., Buxton, A. „Child Abduction: is risk of contracting COVID-19 an Art 13(b) defence to Child Abduction?” <https://www.iflg.uk.com/printpdf/1254> Zob. „Przewodnik dobrych praktyk dotyczący art. 13 akapit 1 lit. b)”, gdzie w pkt 62 stwierdzono, że w sprawach obejmujących ustalenia dotyczące zdrowia dziecka analiza poważnego ryzyka musi się koncentrować na dostępności leczenia w państwie zwykłego pobytu, a nie na porównaniu względnej jakości opieki w poszczególnych państwach.

⁶⁷ Zob. Nuffield Family Justice Observatory. „Remote hearing in the family justice system: a rapid consultation” https://www.nuffieldfjo.org.uk/app/nuffield/files-module/local/documents/nfjo_remote_hearings_20200507-2-.pdf ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r., w którym to dokumencie zaznaczono pewne obawy dotyczące dzieci w postępowaniu prowadzonym zdalnie.

wymóg odpowiedniego przygotowania do takich procesów⁶⁸, między innymi aby Cafcass⁶⁹ mógł wysłuchiwać dzieci zdalnie w celu zapoznania się z ich życzeniami i odczuciami. Jest wielce prawdopodobne, że w 101 krajach będących obecnie stronami konwencji haskiej procesy udziału dzieci w postępowaniach w tym bezprecedensowym okresie, a zatem i doświadczenia samych dzieci, będą się znacząco od siebie różniły⁷⁰.

---

⁶⁸ (COVID-19:Temporary Amendments to the Practice Guidance on Case Management and Mediation of International Child Abduction Proceedings) <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/03/COVID19-Draft-Temporary-Amendments-to-Child-Abduction-Practice-Guidance-Final-26.03.2020.pdf> ostatni dostęp w dniu 8.10.2020 r.

⁶⁹ Children and Family Court Advisory and Support Service. Cafcass reprezentuje dzieci w sprawach przed angielskimi sądami rodzinnymi, doradzając sądom co do najlepszego interesu dziecka w poszczególnych sprawach. Cafcass jest pozaministerialnym organem publicznym finansowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Działa on niezależnie od sądów. <https://www.cafcass.gov.uk/about-cafcass/>

⁷⁰ Haska Konferencja Prawa Prywatnego Międzynarodowego opracowała podręcznik dotyczący konwencji haskiej z 1980 r. w czasach pandemii COVID-19, który nie ma wpływu na interpretację konwencji haskiej w indywidualnych przypadkach. W podręczniku tym wyraźnie zaznaczono, iż jego treść należy odczytywać w świetle odpowiednich przepisów prawa krajowego oraz procedur obowiązujących u poszczególnych umawiających się stron: <https://assets.hcch.net/docs/2aee3e82-8524-4450-8c9a-97b250b00749.pdf>

4. UWAGI KOŃCOWE

Autorka uważa, iż dzieci powinny mieć możliwość wyrażenia swojej opinii podczas postępowania w sprawie uprowadzenia niezależnie od tego, czy zgłoszony został sprzeciw wobec powrotu oraz od tego, czy w danej jurysdykcji obowiązuje reżim regulacyjny, taki jak np. rozporządzenie Bruksela IIa i jego planowane przekształcenie, które wyraźnie regulują prawo dziecka do bycia wysłuchanym w określonym obszarze jurysdykcji. Prawa dziecka nie powinny być stosowane aż tak wybiórczo, by osoby mogące z nich skorzystać musiały polegać na sprzyjającym im położeniu geograficznym. Jeżeli chcemy chronić dzieci przed szkodliwymi skutkami uprowadzeń, zdecydowanie należy zapewnić możliwość wypowiedzenia się dzieciom pragnącym uczestniczyć w podejmowaniu decyzji w sprawach o uprowadzenie, które ich dotyczą i mogą mieć bardzo istotny wpływ na ich życie⁷¹. Istnieje wyraźna potrzeba kontynuowania dyskusji na temat zasad odnoszących się do praw dziecka wynikających z ram ustanowionych konwencją haską z 1980 r. oraz ściślejszego wpisania tych zasad w ramy konwencji⁷². W przeciwnym razie dzieciom nadal może dziać się krzywda⁷³.

Konwencja haska przewiduje możliwość udziału dzieci w podejmowaniu dalekosiężnych decyzji podczas postępowań prowadzonych na podstawie konwencji⁷⁴, jednak to sposób interpretacji i stosowania tych postanowień będzie determinował zarówno stopień, w jakim prawa dziecka są uznawane i przestrzegane zgodnie z postanowieniami konwencji, jak i zapewnienie przez konwencję skutecznej ochrony dzieci przed szkodliwymi skutkami uprowadzenia. Wydaje się, że dzieci i młodzież, a także członkowie ich rodzin, często nie są świadomi możliwości udziału w postępowaniu ani nie wiedzą, jak zadbać o uznanie i ochronę swoich praw⁷⁵. Poglądy środowiska sądownictwa rodzinnego na tę kwestię są zdecydowanie rozbieżne. Dzieci mają jednak prawo do uzyskania rzeczywistej możliwości udziału w postępowaniu⁷⁶, a zasada zapobiegania krzywdzie dzieci, do której dąży się w konwencji, z całą pewnością musi uwzględniać krzywdę wywołaną marginalizacją dzieci przy podejmowaniu kluczowych decyzji wpływających na ich życie⁷⁷. Zasady odnoszące się do praw dziecka

⁷¹ Freeman, M., 1998. „The effects and consequences of international child abduction”. *Family Law Quarterly*, 32 (3), s. 603–621. Freeman, M., 2014. *Parental child abduction: the long-term effects*. Londyn: *International Centre for Family Law, Policy and Practice*. Dostęp na stronie: https://www.icflpp.com/wp-content/uploads/2017/01/ICFLPP_longtermeffects.pdf

⁷² Hollingsworth, K. i in., 2018. „Judging parental child abduction: what does it mean to adopt a children’s rights-based approach”. W: G. Douglas, (red.) *International and national perspectives on child and family law*. Cambridge: Intersentia, s. 125–146.

⁷³ „Współczesne wyzwania”, s. 168.

⁷⁴ Zob. omówienie znaczenia powrotu dla uprowadzonego dziecka w Hale, B. „Taking Flight – Domestic Violence and Child Abduction”. *Current Legal Problems*, t. 70 (1) (2017) s. 3–16, 6.

⁷⁵ „[...] [W]iele dzieci nie wie o tym, że mogą się sprzeciwić powrotowi. Muszą polegać na kimś, kto ich o tym poinformuje, a przeważnie czyni to oskarżony rodzic w momencie przeżywania ogromnego stresu” – Freeman i Taylor, „Współczesne wyzwania”, s. 164. Autorki uważają, że dzieci muszą być lepiej informowane o konwencji haskiej z 1980 r., jak ta konwencja działa i jakie możliwości uczestniczenia w postępowaniu im oferuje. W tym celu autorki zainicjowały, za pośrednictwem IACLaR (International Association of Child Law Researchers), sporządzenie i publikację przyjaznego dla dzieci streszczenia konwencji haskiej z 1980 r., które ma stanowić pomoc dla dzieci i ich rodzin. „Współczesne wyzwania”, s. 170. Pandemia COVID-19 nieco opóźniła realizację tego zamierzenia, ale istnieje nadzieja, że w niedługiej przyszłości będzie można do tego powrócić.

⁷⁶ „Współczesne wyzwania”, s. 168.

⁷⁷ Fernando, M., i Ross, N. „Stifled Voices: Hearing Children’s Objections in Hague Child Abduction Convention Cases in Australia”. *International Journal of Law, Policy and The Family* (2018), 32, s. 93–108.

muszą zostać ściślej wpisane w ramy konwencji haskiej, aby zapewnić osiągnięcie tego pożądanego i realnego celu.⁷⁸

---

⁷⁸ Hollingsworth, K. i in., 2018. „Judging parental child abduction: what does it mean to adopt a children’s rights-based approach”. W: G. Douglas, (red.) *International and national perspectives on child and family law*. Cambridge: Intersentia, s. 125–146.

W niniejszej analizie, zleconej przez Departament Tematyczny ds. Praw Obywatelskich i Spraw Konstytucyjnych na wniosek Komisji Prawnej w związku z organizacją warsztatów z okazji 40. rocznicy uchwalenia Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, zbadano, w jaki sposób uprowadzone dzieci uczestniczą w postępowaniach prowadzonych na podstawie konwencji. W analizie rozpatrzono cele konwencji, a także kwestię braku ponadnarodowej kontroli nad jej stosowaniem. Na podstawie badań empirycznych dotyczących skutków i konsekwencji uprowadzenia dziecka omówiono możliwości udziału dzieci i młodzieży w postępowaniach prowadzonych na podstawie konwencji. Podkreślono również międzynarodowe zobowiązania dotyczące ich udziału w postępowaniach wynikające z Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej oraz innych instrumentów regionalnych. Wyjaśniono podejścia przyjęte w różnych jurysdykcjach, a także zbadano rolę kultury w tym kontekście. Przeanalizowany został także wpływ COVID-19 na uprowadzone dzieci.

PE 659.819
IP/C/JURI/2020-94

Druk	ISBN 978-92-846-7552-4		doi:10.2861/708246		QA-02-20-881-PL-C
PDF	ISBN 978-92-846-7551-7		doi:10.2861/226242		QA-02-20-881-PL-N